

Муниципальное казённое общеобразовательное учреждение
"Эндирейская общеобразовательная средняя школа №2"

Утверждаю:

Директор МБОУ
Айдемиров М.А.
Приказ по МКОУ" "
от "30" августа 2023г

Согласована
Зам.дир. ЭСОШ №2
Багатова З.И.
"30" августа 2023г

Рабочая программа по учебному предмету «Родной язык»

для 10 класса

учительницы родного языка и литературы
Эндирейской СОШ №2

Тамаевой Б.А.

на 2023 – 2024 уч.год

БАЯНЛЫКЪ СЁЗ

Программаны умуми сыпатлав

Аслу школалар учун яратылган ана тилден программа Федерал пачалык билим берив стандартны аслу умуми билим берив ва мисал гысапда онгарылган аслу билим берив программаны талапларына кюрчюленип тизилген. Шо стандартларда муаллимлени ишинде янгы педагогика кьайдаланы кьоллав масъалалары, охувчуланы хас айрылыкълары, оланы чагъы, билим ва оьсюв даражалары, гьалиги жамият яшавуну талаплары, милли школаланы ишини бай сынавлары ва илму-ахтарыв ишлер гёз алгъа тутулган.

Янгы программа бизин миллетибизни маданиятын, ана тилин теренден уьйренивге, оланы сакълавгъа ва оьсдюрювге, ана тилде аслу умуми билим алывда янгы имканлыкълар болдурувгъа, тилибизде халкьыбызны милли хасиятларын сакълавгъа бакъдырылган. Шолайлыкьда, билим берив программа гьар охувчуну билим даражаларын артдырывгъа эркин ёл ача, ону класда яда уьйде оьзбашына чалышагъанда интернет булан пайдаланмагъа, билимин ва тарбиясын артдырмагъа генг имканлыкълар бере.

Къумукъ тил – къумукъ халкьны тили. Ана тил миллетни кюрчюсю бола: ана тил болмаса, миллет де болмай. Халкьны тарихи, маданияты, адаткьылыкълары ана тил булан тыгъыс байлавлукьда. Мактапларда ана тиллени абурун гётермек учун кёп чаралар гёрюле. Къумукъ тилде юрюлеген дарслар жамият къуллугъун кюте: олар миллетибизни менлигин сакълай, ана тилде гьакълашыв, къатнашыв чараланы кютегенден кьайры да, халкьны маданият байлыгъын артдыра, пикир этив мердешлерин камиллешдире.

Умуми школада 10 класда «Къумукъ тил» предметни уьйренивде шулай муратлар салына:

- ана тилни къумукъ халкьны тарихи ва маданияты булангъы тыгъыс байлавлугъун гёрсетип, ону къумукъ халкьны милли маданиятын йимик къабул этип, тил миллетни менлигин сакълайган къуралланы бириси экенни англатыв;

- охувгъа, билим алывгъа охувчуланы гьаваслыгъын, иштагълыгъын тувдурув, оланы охув мердешлерин оьсдюрюв; ана тилге асырап

янашма уйретив, ону эстетика, кылыкъ якъдан адамны оьсювюне этеген таъсирин гёрсетив;

- гьар гюнлюк яшавунда ва охув гьаракатында кьумукъ тилде уста кюйде сёйлеме уйретив, сёйлев тилин байытыв, ону чеберлигин артдырыв, аслу умуми охув усталыкъланы ва гьаракатланы бойсындырыв;

- терен билим берив, кьумукъ тилни кьурулушун, ону аваз системасын, сёз байлыгъын, морфология, синтаксис, пунктуация ва тюзьязыв нормаларын уйретив, яшланы адабият тилни кьайдаларына кюрчюленип сейлемеге ва язмагъа уйретив, оланы сёз хазнасын байытыв, тилни гьакъында бир-бир умуми илму англавлагъа уйретив.

- ана тилни уйренивге бакъдырылгъан яратывчулукъ иш бажарывларын камиллешдишив, охувчу яшларда наслудан наслугъа бериле гелген кьумукъ халкъны асил хасиятларыны уьгюлерин болдурув. Шону кюрчюсюнде яш наслуда жамиятны алдында оьз борчларын кютме гьазирлик, таза кылыкълы, оьр инсан хасиятдагъы жамият ишлени яхшылашдырмакъ учун чалышывда талмайгъан, тюзлюкню, гертиликни кьайратлы кюйде якълама гьазир хасиятланы болдурмакъ, демек, патриотланы тарбияламакъ.

Умуми школада кьумукъ тилни уйретивни борчлары:

- охувчулагъа дюньяда адамланы ва жамият аралыкъларын гелишдишивде, халкъны тарихин, милли маданиятын, яшавун уйренивде тил кютеген кьуллукъларын билдишив;

- фонетикадан, лексикадан, сёз яратывдан, морфологиядан, синтаксисден, стилистикадан, тюзьязывдан ва пунктуациядан программада белгиленген оьл- б чевдеги билимлени сёйлев ва языв тилде кьоллама уйретив; шо кюрчюде охувчуланы мекенли тюзьязыв ва пунктуация билимлерин ва англавларын болдурув;

- охувчуланы китап булан ишлемеге, билимлерин оьзбашына толумлашдырмагъа уйретив, тюрлю-тюрлю китаплардан, журналлардан, сёзлюклерден, газетлерден, Интернетден, илму макъалалардан, адабият асарлардан, тестлерден пайдаланма уйретив;

- тилни чалынывуну гёзеллигин, ону байлыгъын, сёз яратывдагъы имканлыкъларын, чеберлик янларын ва оьзге байлыкъларын гёрсетип, сёйлев ва языв тилни чеберлиги инсанны культурасыны хас айрылыкъларыны бириси экенин билдирив;

- кьумукъ тилде язылгъан гёрмекли чебер асарланы тилине асасланып, тилибизни чеберлигин, ону гёзеллигин, сёзню чеберлик гючюн гёрсетип, ана тилни стил якъдан чеберлигине ес болмагъа болушлукъ этив

- тилни кьурулушу булан, ону оьсюв кьайдалары булан, стилистика ресурслары булан, аслу нормалары булан байлавлу маълуматлагъа ес этив; охувчуланы охув ва языв культурасын, тюрлю-тюрлю сёйлев гьаракатларын болдурув, сёйлев ва языв тилге хас нормаларын кьоллама уьйретив;

- кьатнашыв чараланы яшавгъа чыгъармакъ учун диалог ва монолог кьайдалар булан байлавлу тизив мердешлени болдурув, ана тилни уьйренивге бакъдырылгъан яратывчулукъ иш бажарывларын камиллешдирив, охувчу яшларда наслудан наслугъа бериле гелген кьумукъ халкъны асил хасиятларыны уьлгюлерин болдурув. Шону кюрчюсюнде яш наслуда жамиятны алдында оьз борчларын кютме гьазир, таза кьылыкълы, оьр инсан хасиятдагъы, жамият ишлени яхшылашдырмакъ учун чалышывда талмайгъан, тюзлюкню, гертиликни кьайратлы кюйде якълама гьазир хасиятланы болдурмакъ, демек, патриотланы тарбияламакъ.

Охув предметни умуми сыпатлав

Янгы стандартлар охувчуланы гьар класгъа гёре алынма герек билимлерин, бажарывлукъларын, тюрлю гьаракатларын: предметден алынагъан билимлер, дарсда берилеген англавланы теренлигин, предметлени бири-бири булангъы байлавлугъун ва оьзюне хас натижаланы токъташдыра. Шо натижалар охувчуланы бажарывлукъларыны кёмеклиги булан оланы гьакълашыв, тил ва маданият булан байлавлу бажарывлукъларын артдыра.

Ана тил кьумукъ халкъны милли маданиятында гёрмекли ер тутагъанны билдирив, ону охув-билим алывда, адамны яратывчулугъунда, кьылыкъ-тарбия алыв ёлунда ойнайгъан кьуллаугъун аян этив. Охувчуну ана тилге бакъгъан якъдагъы сюювюн артдырыв, ону булан оьктем болма уьйретив, милли маданият

гысапда ону тазалыгъын якълав ва сёйлев пагъмусун артдырыв. Сёйлейгенде, оьзюню ойларын айтагъанда герек чакъы сёз байлыгъын болдурув ва тилни тюрлю-тюрлю грамматика къуралларын къоллап билив, сейлейгенде тилини чеберлигине тергев берип, оьзю оьзюню тилини чеберлик даражасына багъа берип болагъан бажарывланы тувдура

Тилге уьйренивде охувчулар етишме герекли предметлик бажарывлукълар шулардыр

- адабият тилни нормалары булан байлавлу башлапгъы англавлагъа ес болмакъ, лакъырлашывда тюз сейлевню ёругъун сакъламакъ;
- гечилген англавлагъа гёре орфографиядан, пунктуациядан алынагъан билимлени оьзлер къургъан яда берилген текстлерде тюз къоллап бажармакъ;
- оьзю язгъан яда бирев язгъан текстни тергеп, тюзлемек (текстни тергейгенде ана тил предметден алынгъан билимлерин тюз къолламакъ).

Тилчилик бажарывлукълар булан байлавлу гъасиллер:

- тилни къурулушун, ону оьсювюн, нормаларын, охувчуланы сёз байлыгъын ва оланы сёйлевюн грамматика якъдан байытмакъ;
- программада гёрсетилген тил булан байлавлу аслу маълуматланы билмек ва оланы англатьп бажармакъ
- тюрлю-тюрлю сёзлюклер, китаплар, газетлер булан пайдаланып болмакъ

Охувчуларда маданиятлыкъ бажарывлукълар (культурологические компетенции) болдурулсун учун оланы билим хазнасында шулай англавланы яратма тюше:

- ана тил къумукъ халкъны милли маданиятында гёрмекли ер туттагъанны билдирмек, ону охув-билим алывда, адамны яратывчулугъунда, къылыкътарбия алыв ёлунда кютеген къуллугъун англамакъ;
- къумукъ тилни оьзюне хас болагъан белгилерин, сёйлевде къолланагъан къылыкъ нормаларын, янгыз къумукъ тилге хас болагъан сёзлени маъналарын токъташдырып билмек.

Программа гъакълашыв-гъаракатчылыкъ къайдада тизилген. Шо къайдагъа гёре берилеген материал охувчуну билимин ва ону гъаракатчылыкъ ругъун теренлешдирмек булан байлавлу.

Курсну гъар бёлюмю эки блокдан тизилген: биринчи блокда тил булан байлавлу англавлар бериле, экинчисинде буса, шо тил булан байлавлу англавланы уйренегенде, не йимик охув гъаракатланы къоллама тюшегени гёрсетилген.

Ана тил курсну гъакълашыв-гъаракатчылыкъ къайдада юрютюв ва предметлени бир-бири булангъы байлавлугъун гёз алгъа тутуп иш гёрюв охувчуланы тюзъязыв ва тюз сёйлев пагъмуларын артдыражагъы белгили.

Охуп-язып билегенни гёрсетеген алакатлар шулардыр:

а) гъакълашыв универсал охув гъаракатлары: авуз тилде яда языв тилде сёйлейгенде, оъзюню ойларын айтагъанда таман чакъы сёз байлыгъы болмакъ, ва тилни тюрлю-тюрлю грамматика къуралларын къоллап билмек;

б) уйренив универсал гъаракатлары: масъаланы етдиринкли кюйде са- 9 лып бажармакъ; охувчуланы логика ойлашывун оъсдюрювде кёмек этмек, оланы китап булан ишлемеге, билимлерин оъзбашына толумлашдырмагъа уйретмек; тил булан байлавлу тарыкъ информацияны табып, ону бир системагъа гелтирип билмек, охувда компьютер булан байлавлу янгы технологияланы къоллама уйренмек, аслу ва экинчи даражалы информацияны айырып билмек

в) низамлашдырыв (регулятивные) универсал охув къайдалары:

- гъаракатчылыкъ ишинде мурат тутуп билмек,

- оъзю-оъзюн тергеп ва тюзлеп билмек

, - сейлейген къайдасына тергев берип оъзюне багъа берип бажармакъ.

Гъасили, школа умуми культурасы булангъы, гележекде оъзюню охувун орта ва оър ожакъларда давам этип болагъан адамны гъазирлей.

Ана тилни мактап курсунда, охутувда алгъа салынагъан борчлагъа къыйышывлу этилип, фонетиканы, лексиканы, сёз яратывну,

морфологияны, синтаксисни, тюзъязывны, пунктуацияны, стилистиканы бёлюклеринден тангланьп алынган билимлер, шолай да жамиятны яшавунда бизин тилни кютеген кьуллукълары, ону оьсювюню даражасы ва оьзге тюрлю маълуматлар берилген.

Школада ана тилни уьйренивню курсуну материаллары класлагъа гёре шулай ерлешген: V, VI ва VII класларда фонетика, лексика, сёз яратыв, морфология ва тюзъязыв уьйретиле. Синтаксисни тизимли курсу VIII ва X класларда уьйрениле. Тек синтаксисден ва пунктуациядан аслу англавлар, I—IV класларда уьйренилген материалны такрарлагъан сонг, V класда да бериле. Шо гележекде морфологияны ва синтаксисни бир-бири булан байлавлукъда уьйренивню гъакъындагы агъамиятлы методика идеяны яшавгъа чыгъармагъа ва охувчулагъа синтаксисден, пунктуациядан ва сёйлевден берилеген англавларда синтаксисни курсун тизимли кюйде охума башлагъынча хыйлы алда кьурмагъа имканлыкъ бере.

Йылны башында ва ахырында гечилген материалны такрарламакъ учун программада сагъатлар гёрсетиле, дарсланы юрютювню мекенли шартларына къарап, муаллим шо сагъатланы кьоллай. Муаллим X класлар учунгъу курсларда белгили янгы материал да кьошулагъанын билмеге герек. Шолай материалны уьстюнде ишлев экинчилей къайтып уьйренмекни тьогюл, янгыз такрарлавну ва теренлешдиривню талап эте.

Аслу школада «Къумукъ тил» курсну мурады охув гъаракатны предметлени бир-биринден алынаган ва предметни оьзюнден алынаган муратларындан гъасили бола. Шо муратлагъа етишмеге охувчуланы бажарывлары булан байлавлу къарав кёмек эте. Шо къаравда юрюлеген дарслар охувчуланы гъакълашыв, тилчилик, маданиятчылыкъ англавларын болдура.

Гъакълашып бажарывлукъ гъакълашывну тюрлю-тюрлю къайдалары булан пайдаланып билмекни, охув ва языв тил культурасын камиллешдиривню, охувчуну къатнашывгъа гъазирлигин, айтаган ойларын ойлашып айтмакъны, яшланы оьмюрюне, сынавуна, умуми школада гъар девюрге хас болагъан психология айрылыкъларына гёре тилни гъар тюрлю ситуацияларда кьоллап билмекни талап эте.

Тилчилик бажарывлукълар тил кютеген ишаралыкъ ва жамият кьуллукъларын англав, тилни кьурулушун, ону оьсювюн, нормаларын,

охувчуланы сёз байлыгъын ва оланы сёйлевюн грамматика якъдан байытыв, охувчулагъа герек чакъы тил булан байлавлу аслу маълуматланы билив ва оланы англатып бажарыв, тюрлю-тюрлю сёзлюклер булан пайдаланыв билимлени кёмеклиги булан таъмин этиле.

Охувчуларда культуралыкъ бажарывлар болдурулсун учун оланы билим хазнасында шулай англавланы яратма тюше:

а) кьумукъ тилни кьумукъ халкъны тарихи булангъы байлавну аян этив;

б) ана тил кьумукъ халкъны милли маданиятында гёрмекли ерни тутагъанны билдирив;

в) ана тилни охув-билим алывда, адамны яратывчулукъ ишинде, кыылыкъ-тарбия алыв ёлунда кютеген кьуллугъун билдирив;

г) кьумукъ тилни оьзюне хас болагъан белгилерин, сёйлевде кьолланагъан кыылыкъ нормаларын, янгыз кьумукъ тилге хас болагъан сёзлени маъналарын, кьалиплерин гёрсетип бажарыв.

Программа гьалиги методикагъа хас болагъан тюшюнюв-гьакълашыв (сознательно-коммуникативный) ва чалышывчулукъ (деятельностный) кьаравлагъа янашып тизилген.

Тюшюнюв-гьакълашыв кьайдада 10 класда кьумукъ тилге уьйретивни аслу ёллары шулардыр.

Гьакълашыв кьайда тилге уьйретивни мурадын токъташдыра: охувчуну гьакълашыв бажарывларын болдура. Бу кьайданы яшавгъа чыгъарыв охувчуланы сёйлев гьаракатында билим ва уьйрениш мердешлерин тувдура. Гьакълашыв кьайда охув процесс сёйлев гьаракатын теренлешдиривге бакъдырылма герекни, охув процессни нечакъы бола буса адатлангъан кьумукъ тилде сёйлевге ювукълашдырмакъны талап эте. Кьумукъ тил дарсларда юрюлеген бары да ишлер шо талап булан байлавлу юрюлме тюше. Сёйлев тилге сёйлей туруп уьйренмек – гьакълашыв кьайданы хас айрылыгъы гьисапла

Тюшюнюв принципге гёре тил материалы яшланы охувгъа уьйретивде аслу охув материалы гьисаплана. Тил булан байлавлу алааматланы тюшюнюп англав кьумукъ тилде эркин сёйлевню шартларындан

бириси гьисаплана. Гьакълашыв ва тюшюнюв кьайдалар биригип методика илмуда тюшюнювгьакълашыв кьайданы яратгъан

Умуми охувда салынгъан масъалаланы натижа береген кюйде чечилмекни аслу мурады – сёйлев ва языв тилни оър даражада кьоллап билмек. Тилчилик кюрчюсюнде гьакълашыв ва маданият компетенцияларын болдурув – - «Къумукъ тил» предметни аслу мурады бола. Гьакълашыв ва маданият компетенциялар тил оьсдюрюв дарсларда амалгъа геле, тилчилик компетенция буса тилни системасын уьйренегенде яратыла.

Шу программа эки гесекден тизилген: «Тилни кьурулушу» ва «Байлав тилни оьсдюрюв». Эки де бёлюк бир-бири булан тыгъыс кюйде байлавлу, неге тюгюл байлавлу тилни оьсдюрюв тилни кьурулушуна, ону нормаларына кюрчюленген. Шо саялы тилни грамматика формаларын, кьайдаларын билмек булан бирче, оланы сёйлев тилде тюз кьоллап бажармакъ, ону чеберлигин гёрсетеген имканлыкъларын сёйлев тилде кьоллап билмек, ана тилге аявлап, асырап кьаравгъа уьйренмек, оьзюню тил гьазирлигин, тил культурасын артдырывгъа гьаваслыгъын болдурмакъ бажарывланы чараларын гёзалгъа тутма тюше

АНА ТИЛГЕ УЬЙРЕТИВНИ ИЧДЕЛИГИ

9-нчу класны материалын такрарлав.

Кьошма жумлалар.

Байлавучлу ва байлавучсуз кьошма жумлалар.

Тизилген кьошма жумлалар.

Кьошагъан, айырагъан ва кьаршылыкълы байлавучлары булангъы тизилген кьошма жумлалар

Тизилген кьошма жумлаларда токътав белгилер.

Иерченли кьошма жумлалар.

Баш ва иерчен жумлалар. Иерчен жумлаланы журалары. Иерчен иеси бёлюгю булангъы кьошма жумла. Иерчен хабарлыкъ бёлюгю булангъы кьошма 20 жумла. Иерчен толумлукъ бёлюгю булангъы кьошма жумла. Иерчен белгилевюч бёлюгю булангъы кьошма жумла. Иерчен гьал бёлюгю булангъы кьошма жумла. Иерчен кюй бёлюгю

булангъы къошма жумла. Иерчен вакъти бѣлюгю булангъы жъошма жумла. Иерчен ер бѣлюгю булангъы къошма жумла. Иерчен себеп бѣлюгю булангъы къошма жумла. Иерчен мурат бѣлюгю булангъы къошма жумла. Иерчен тенглешдиририв бѣлюгю булангъы къошма жумла. Иерчен къаршылыкълы бѣлюгю булангъы къошма жумла. Иерчен натижа бѣлюгю ва иерчен къошумлукъ бѣлюгю булангъы къошма жумлалар.

Бир нече иерчен бѣлюгю булангъы къошма жумлалар.

Байлавучсуз къошма жумлалар.

Байлавучсуз къошма жумлаланы гъакъында англав. Байлавучсуз къошма жумлаланы гесеклерини маъна аралыкълары. Байлавучсуз къошма жумлаларда айырымны ва айырым бюртюкню къолланышы. Байлавучсуз къошма жумлаларда эки бюртюкню къолланышы. Байлавучсуз къошма жумлаларда тирени къолланышы.

Тувра ва къыя сѣзлер.

Тувра сѣз. Тувра сѣзню ичинде авторну сѣзлери. Тувра сѣзю булангъы жумлаларда токътав белгилер. Къыя сѣз. Тувра сѣзню къыя сѣзге, къыя сѣзню тувра сѣзге айландырырив. Цитаталар ва оланы ягъында токътав белгилер

10-нчу класда гечилген материалны такрарлав.

10 КЛАСДА «КЪУМУКЪ ТИЛ» ПРЕДМЕТНИ УЙРЕНИВДЕ ОХУВЧУЛАР ЕТИШМЕ ГЕРЕКЛИ ПЛАНЛАШДЫРЫЛГЪАН ГЪАСИЛЛЕРИ

Энчили гъасиллер

Шу талап, аян этип айтгъанда, охувчу, озбашына чалышып, билимин артдыривда, яшавда оз ерин табывны, алгъан билимлерин охувда къоллавну ва билим алывгъа бакъдырылгъан чалышывун не даражада арагъа чыгъарып бажаргъанын англата.

Охувчудан озюнден хас болагъан энчили гъасиллер шулардыр:

ватандаш-патриотлукъ тарбиялав:

— оьз Ватанына (Россиягъа ва Дагъыстангъа) охувчуланы къыйматлы къаравун болдурув, оланы ватандаш бирлигин тарбиялав;

— Ватанны сююв, абурлав, оьзюню миллетине амин болув, анадаш топурагъыбыз Къумукътюзге бакъгъан сююв гъислени тарбиялав ва патриот гъислерин гючлендиририв;

— ана тил къумукъ халкъны тарихи ва маданияты булан тыгъыс байлавлу экенин англав, ону къумукъ халкъны милли маданиятын йимик къабул этив, ана тилге бакъгъан якъдагъы сюювюн, гъаваслыгъын артдырив;

— курсну тюрлю-тюрлю бёлуклерин уьйренегенде тил адамланы бирбири булангъы аралыкъларын болдурувда агъамиятлы къурал экенин англав;

— охувчуланы ана тилни уьйренивге иштагълыгъын тувдурув, ана тил булан оьктем болма, ону тазалыгъын сакълама уьйренив, оьзю оьзюню сёйлев байлыгъын артдырмагъа къаст этив;

— охувчуланы герек чакъы тил байлыгъын болдурув, оьзлени ойларын, гъислерин эркин кюйде къумукъ тилде айтмакъ учун герек чакъы тил къуралларын къоллап бажарив, биревню яда оьзюню сёйлевюне тийишли къыймат бермеге уьйренив;

— тилни чалынывуну гёзеллигин, ону байлыгъын, тилни лексикасыны тюрлю-тюрлю янлары барлыгъын гёрсетмеге, ону сёз яратывдагъы имканлыкъларын, чеберлик янларын ва оьзге байлыкъларын гёрсетмеге бажарив;

— жамиятны ва адамланы арасындагъы аслу байлавлукъланы гелишивюн англамакъ, ватандашлыкъ ва жамият арада болмагъа тюшеген ихтиярланы якълавдагъы англавларын оьсдюремек, алдына мекенли мурат салып ва

яшавда оъз ерин табып болагъанлыгъын гёрсетмек, кёп тюрлю маданиятлар бар дюньяда Россияны оъзтёречилигин билмек ва англамакъ;

— оъз халкъыны тарихин, тилин билип, Ватаныны алдында жаваплыкъны тарбиялав;

— къумукъ тилни халкъыбызны тарихин, маданиятын уыйренивде агъамиятлыгъын билдирив;

— охувчуланы анадаш халкъыбызгъа ва оъзге халкълагъа бакъгъан сюювюн артдырыв;

— дюньягъа тюз къаравларын яратыв; башгъа тили, дини бар халкълагъа, адамлагъа абурлу кюйде янашыв

; — гъаллашыв бажарывлукъларын яратыв; гъар тюрлю ишлерде уллулар ва гиччилер булан байлавлукълар юрютме уыйретив

— охувгъа жаваплы кюйде янашып, оъз камиллешивге, оъзбашына билим алывгъа гъавасландырыв;

— жамиятда юрюлеген яшав-туруш гъалланы бидирив; къувунлу гъалларда оъзюн тутуп ва башгъалагъа зиян болмайгъан гъалда иш гёрме уыйретив;

— экология культурасын яратыв;

— уьягълую агъамиятлылыгъын англатыв, агълую вакиллерине рагъмулу янашып яшама уыйретив;

— охувчуланы эстетика гъакъылын оъсдюрюв;

— загъматгъа тюз къаравну, жамият борчну кютме гъазирликни, намуслукъну, адамланы ишлерин ва хасиятларын тюз багъавлавну ёлларын сездирив;

ругъ ва эдеп-къылыкъ тарбиялав:

— тарыкълы затны тюз алып, озбашына пикир этип, охув масъалаланы озбашына чечме уйретив;

— гьар адамгъа тюз ярашып, ону яшав сынавларына гёре озтёречелигин, яшавгъа озтёрече къаравун тюз англав;

— гьалиги замангъы агъамиятлы масъалаланы ичинде баш алып болмагъа уйретив;

— ругъ байлыкълардан пайдаланма уйретив;

— эдеп-инсап, къылыкъ-тарбия, адамгъа языкъсыныв, уллугъа абур, сый, гьурмет этив хасиятланы тарбиялав;

— яшав гьалланы тюз англамагъа, оланы агъамиятын, себеплерин, бирбири булангъы аралыкъларын уйретив;

— касбу булан байлавлу ва башгъа тюрлю масъалаланы чечмеге уйретмек (гьаллашыв, маълумат излев, анализ этив, бирликде иш гёрюв);

эстетика тарбиялав:

— охувчуланы чебер эстетика оьсювюне тийишли шартлар болдурув, оланы яратывчулукъ бажарывлукъларын оьсдюрюв

; — адамдагъы, айлана табиатдагъы аривлюкню, гёзелликни гёрме, ону сезме, гьис этме уйретив;

— текстни, асарны чебер охуйгъанда сакъланма герек къайдалар, оланы эстетика янын сезмеге уйретив;

— гьар чебер асарда аривлюкню, чеберликни алааматлары гьис этме уйретив;

— чебер асарлагъа, чебев сёйлевге эстетика якъдан багъа берме, оланы чебер алааматларын аян этме уйретив.

— бизин адатларыбызны, кьумукъ халкъгъа хас болагъан кылыкъланы, хасиятланы асырап, аяп, озлени хас кююнде юрютмеге ва сакъламагъа уйретив;

савлукъ сакълав тарбиялав:

— савлукъгъа, кьаркъарагъа пайдалы ва савлукъгъа кьоркъучсуз гьаракатлагъа етишмекни тарбиялав;

— кьаркъара савлугъун ва ругъ савлугъун аяп сакълама уйретив.

загъмат тарбия:

— яшлыкъ загъматда чыныгъагъанын англатып, яшавдан ва чебер асарлардан мисаллар гелтирип, охувчуланы гьар тюрю загъмат мердешлеге, гелтирив

— охувчуланы иштагъын тартагъан мердешли саниятлагъа кьуршав.

экология тарбия:

— яшланы табиатны сакълав ва кьорув ругъда тарбилав, табиатны кьоруп сакълавну гьакъында да англатыв ишлер оьтгерив;

— табиатны суратлайгъан текстлени гечегенде айлана табиатдагъы аривлюкню, гезелликни гёрме, сезме, гыс этме уйретив;

— табиатны тазалыгъын болдурма, огъар зарал гелтиреген гьаракатлардан сакъланмагъа уйретив;

илму-ахтарыв билимин кыйматлав:

— дюньяны гёрюнюшюн суратлайгъан башлапгъы илму англавларын, шотай да тилни системасы булан байлавлу англавларын теренлешдирив;

— яшланы теренден ойлашдырагъан масъалалагъа тергевюн бакъдырып, оланы озбашына илму-ахтарыв ишлер юрютме бажарывчулугъун теренлешдиримек.

МЕТАПРЕДМЕТЛИК ГЪАСИЛЛЕРИ

10 класда «Къумукъ тил» предметни уьйренивде охувчулар етишме герекли метапредметлик гъасиллери шулардыр:

Унивесал охув гъаракатлары.

Аслу логика гъаракатлары:

— тил озлчевлени (авазны, сёзню, жумланы ва текстни) олар кюрчюленген белгилеге гёре (грамматика, лексика ва шолай башгъа белгилеге гёре) бирбири булан тенглешдирмек; оланы ортакъ яда бир биринден айырагъан белгилерин токъташдырмакъ

; — тил озлчевлени рас гелеген белгилерин токъташдырмакъ;

— тил озлчевлени аслу белгилерин токъташдырмакъ (авазланы, тил гесимлени, жумлаланы, текстлени); оланы бёлюклеге гёре айырмакъ;

— охувчуланы озбашына герекли маълуматланы тапмагъа уьйретмек;

— муаллимни алгоритмасына гёре тилибизге хас болагъан ва хас болмайгъан белгилеге охувчуланы тергевюн тартмакъ;

— озбашына тил озлчевлени уьстюнде ишлемек;

— охув масъаланы чечегенде маълуматлар азлыкъ этегенни гъис этип, янгы къошум маълуматлар гелтирип билмек;

— тил материалны уьстюнде ишлейгенде белгили бир гъалны тувдурагъан шартланы гелишин, себебин англатып, натижа чыгъармакъ.

Аслу илму-ахтарыв гъаракатлар:

— тил масъалаларын чечегенде соравланы илму-ахратыв къуралы гъисапда къоллап бажармакъ; — муаллимни кѣмеклиги булан илму-ахтарыв ишни мурадын билмек;

— тапшурувну этилежек вариантларын тенглешдирип, олардан лап да къыйышагъан вариантын англатып бажармакъ (алданокъ берилген белгилеге гѣре);

— алданокъ берилген плангъа гѣре гиччирек илму-ахтарыв иш оьтгермек; берилген плангъа гѣре проект тапшурувну кютмек;

— натижалар чыгъармакъ, оьзю оьтгерген ахтарыв ишлеге гѣре далиллер гелтирип толумлашдырмакъ (бѣлюкlege бѣлюп, тенглешдирип);

— уллулагъа сорап, оланы да къуршап, проект иш оьтгермек;

Информацияны уьстюнде ишлев:

— охув масъаласын чечегенде информацияны беривде тюрлю-тюрлю методланы, къуралланы къоллап бажармакъ

— тарыкълы информацияны айырып, анализ этип, англатып, огъар гѣре гъасиллер чыгъарып, таблицалар, схемалар къоллап бажармакъ;

— герек-тарыкъ кюрчю материалланы (источниклени) табып бажармакъ, масала, талап этилеген информациягъа гѣре сѣзлюклени къоллап бажармакъ;

— сѣзлюклени, охув китапланы къоллап тюз ва тюз тюгюл информацияны айырып билмек;

— муаллимни, уллуланы, ата-ананны кѣмеклиги булан сѣзлени язылышы, айтылышы, этилиши, оланы маъналары гъакъында къоркъунчсуз чараланы гѣрюп, информация тапмагъа уьйренмек;

— салынгъан охув масъалагъа гёре языв ва авуз текстлер гелтирип бажармакъ, оъзю тил масалаларына багъышлангъан шолай таблицалар ва схемалар этип бажармакъ;

— информацияны низамлашдырыгъанда, бир материалдан алынган гесекде салынгъан муратгъа гёре маъналы охувну къоллап бажармакъ;

— бир ойну гери урмакъ учун оъзюню далиллерин гелтирип бажармакъ;

— информацияны эсинде сакълап, ону низамлашдырып бажармакъ

9 класда охув йылны ахырына шулай гъакълашыв универсал охув гъаракатланы болдурма герек:

гъакълашыв гъаракатлар:

— тил булан байлавсуз гъакълашыв къуралланы, оланы маъналарын англамакъ;

— оъзюню ойларын ва гъислерин языв тилде яда авуздан салынгъан муратгъа ва белгили бир агъвалатгъа гёре тюз къуруп ва англатып болмакъ;

— сёйлевде йымышакъ, таъли тил булан сёйлеп, оъзгелер булан аралыкъ тутуп бажармакъ;

— сёйлевчюге гъюрметли кюйде янашып, диалогда ва эришивлю масъаланы арагъа салып ойлашагъанда оъзюню тюз ёлда тутуп бажармакъ;

— ойлар, пикрулар, къаравлар рас гелмей, бир нече тюрлю болма ярайгъанны англамакъ;

— пикруларын, ойларын башгъалар булангъы аралыкъда сёйлевню къылыкъ къайдаларындан тайышмай айтмакъ;

— авуз ва языв тиллерде ситуациягъа гёре текстлер тизип билмек (суратлав, ойлашыв ва хабарлав);

— оъзю яда биревлер булан бирче этген илму-ахтарыв ишни натижасын чыгъарып гиччирек докладлар этип бажармакъ;

— этеген докладдына гёре суратлар, слайдлар этип, оланы къоллап бажармакъ

. — жумлаланы оъзюню сёйлевюнде ситуациягъа гёре тюз къоллап бажармакъ;

— оъзгелени сёйлевюне янашып тынглап ва сёйлеп бажармакъ, сёйленеген затны англамакъ, сёйлевде къолланагъан янгы сёзлени эсде сакъламакъ ва сёйлев чеберликни гъис этмек;

— текстни чебер охуп, текстге сораулар салып ва ону авуздан хабарлап билмек;

— оъзюню ойларын оъзге адамланы ойлары булан тенглешдирип, оланы башгъалыкъларын англамакъ;

— гъакълашывда монологну, диалогну герекли ерде тюз къоллап бажармакъ.

Охув йылны ахырына 9 класда болдурулагъан низамлашдырылгъан универсал охув гъаракатлары:

Оъзю оъзюн низамлав (самоорганизация):

— натижа чыгъармакъ учун оъзю оъзюню ишин салынгъан масъалагъа гёре планлашдырып бажармакъ; — этме герек ишлени низамлы, системалы кюйде оьтгермек. Оъзю-оъзюн тергев:

— тюзевлю, онглу ва тюзевсюз, онгсуз этилген охув ишлени себебин токъташдырып, исбат этип бажармакъ;

— сёйлевде ва язывда кьутгъарылгъан янгылышланы эбинден гелмек учун оьзюню охув гъаракатларын тюзелтип бажармакъ;

— оьзюню охув гъаракатларын охув масъалалар булан (тил оьлчевлени кьолланышы, оланы хасиятлары булан) гелишдирип бажармакъ;

— тил материалын кьоллайгъанда кьутгъарылгъан орфография ва пунктуация янгылышланы табып бажармакъ;

— оьзюню охув гъаракатларын оьзюню классында охуйгъан яшланы гъаракатлары булан тенглешдирип, оланы берилген белгилеге, оьлчевлеге гёре тюз кьыйматлап бажармакъ;

Бирче гъаракат гёрюв:

— охув масъалаланы чечивде салынгъан аз заманны ичинде яда узакъ заманны ичинде этилме герек ишлени чечмек учун гъаракат этмек;

— бирче юрюлежек ишлени мурадын англап, ортакъ ишни планлашдырып, сёйлешип, арагъа салып ойлашып салынгъан муратгъа етишмек учун къаст этмек;

— башчылыкъ этме, тапшурувланы кютме, ирия болма, давлашыв, тюртюшюв масъалаланы чечмеге гъазир болмакъ;

— оьзюне тапшурулгъан жаваплы ишни кютме гъазир турмакъ;

— ортакъ ишге оьзю этген кьошумну кьыйматлап билмек;

— берилген уьлгюге гёре ортакъ проектлени оьтгерме гъазир болмакъ.

Гъис интеллект:

— оьзюню ва оьзгелени гъис интеллектлерин тутуп бажармакъ;

— гыс булан байлавлу интеллектлени ачыкъ этип, оланы себебин англатып бажармакъ; оьзюню гыслерин низамлашдырып бажармакъ;

Принятие себя и других:

— оьзге адамланы ойларын тюз англап, оланы къабул этип бажармакъ, оьзю де, оьзгелер де янгылышма мумкин экенни билмек;

— оьзгелени де, оьзюн де айыпламай, терс гөрмей, ачыкъ кюйде къабул этмек;

— айланадагъы бары да затгъа контролдукъ юрютме бажарылмайгъанны англамакъ. Предметлени бири-бири булангъы байлавлугъун гёрсетеген натижалар да (метапредметный) охув гъаракатында гөрмекли ер тута. Предметлени бирибири булангъы байлавлугъун гёрсетеген гъасиллеге гире:

— ана тилни оьзге предметлер булангъы байлавлугъун гёрсетеген англавлар, тюрлю источниклени, шоланы арасында Интернет ресурсланы да къоллап, охувчуланы билимлерин артдырыв, оланы дюнья къаравларын генглешдирип ва халкъарада шо къаравланы тюз къоллама уьйретив;

— охув булан байлавлу бир план къуруп, шо планны натижаларын муаллимлер булан яда тенглилери булан бирче яшавгъа чыгъарывда оьзтөрече ёлланы белгилев;

— охугъан текстни проблемасын тюз англап, ёравну (гипотезаны) арагъа чыгъарыв, материалны къурашдырыв, оьзюню къаравларын гертилемек учун далиллер гелтирип, айтылагъан пикруланы себеп аралыкъларын авуздан ва язып англатып билип ва гъасиллер чыгъарыв;

— оьзбашына оьз ишин гёзалгъа тутуп, оьзюню муштарлыкъ гъавасларын белгилеп бажарыв;

— тюрлю-тюрлю маълуматлар береген источниклени табып, оланы ахтарып, оьзбашына къоллап бажарыв;

— сёйлев гъаракатны тюрлюлерин къоллап билмек.

Къулакъасыв ва охув булан байлавлу талаплар:

а) авуз ва языв тилде берилген текстлени темасын, аслу ва экинчи даражалы маъналарын тюз англав;

б) охувну гъар тюрлю къайдалары булан (таныш болув, уьйренив, гёзден гечириг) пайдаланыв;

в) тюрлю-тюрлю стиллерде ва жанрларда язылгъан текстлени авуз лакъырда къоллав, къулакъасывну тюрлю къайдалары булан (айырыв, таныш болув, мекенли) пайдаланыв;

г) текстден тарыкълы болагъан информацияны айырып бажарыв мердешлеге ес болув;

д) тюрлю справочниклерден, газетлерден, журналлардан, охув компактдисклерден, Интернетден тарыкълы болагъан информацияны табып, ону къоллама уьйренив;

е) тюрлю-тюрлю сёзлюклер булан, электронный къураллар булан пайдаланып билив;

ж) оьзбашына тил булан байлавлу материал жыйма, ону бир ёрукъгъа (системагъа) гелтирме уьйренив, бир къалипдеги сёзлени башгъа къалиплерде къоллама уьйренив;

з) сёйлев тилде ёлугъагъан айтымланы маъна якъдан тенглешдирип, оланы стилистика башгъалыкъларын гёрсетип бажарыв.

Айтып ва языв булан байлавлу талаплар:

а) гележекде охув гъаракатда салынган мурадын англав (хас ва коллектив), етишген мураатлагъа къыймат берип, оланы авуз ва языв тилде англатыв;

б) охулган текстни тюрлю-тюрлю къайдаларда айтып бажарыв (план тизив, хабарлав, конспект этив, аннотация языв);

в) охув ва языв текстлени тюрлю-тюрлю стиллерде къолламагъа уйренив;

г) текстни къурулуш белгилерин сакълап (логика ва маъна якъдан къурулушун, жумлаланы бир-бири булангъы байлавун, темагъа къыйышывун), оъзюню ойларын, гъислерин авуз ва языв формаларда толу кюйде англатып бажарыв; эшитгенине, гёргенине, дюньяда ёлугъаган агъвалатлагъа оъз къаравун айтып ва оъзюню ойларын якълап бажарыв;

д) монологну ва диалогну тюрлюлерин герекли ерде тюз къоллап бажарыв;

е) сёйлевде къумукъ адабият тилни орфоэпия, лексика, грамматика, стилистика нормаларын сакълап билмек, язывда орфография ва пунктуация нормаланы къоллап билмек;

ж) сёйлев къатнашывда, сёйлевню этика нормаларын къоллап, оъзюню пагъмусун болдурув, ишараланы, юм-чум этивлени болган чакъы аз къоллап сёйлемеге уйренив;

з) охув тармакъда ва гъар гюнлюк практикада оъзюню сёйлев нормаларына тергев берив; сёйлевюне, ону ичделигине, тил якъдан тизилишине къыймат берип билив, янгылышланы гёрсетип, оъзю язган текстлени редактировать этив;

и) оъзюню тенглилерини алдында доклад, реферат булан чыгъып сёйлемеге уйренив; эришивлерде, тарыкълы

масъалаланы арагъа салып ойлашып сёйлевлерде ортакъчылыкъ этив; к) уьйренген билимлерин гъар гюнлюк яшавда къоллап билмек; ана тилни оьзге предметлени уьйренегенде къоллап билмек (масала, рус тил, тыш пачалыкъланы тиллерин уьйренегенде);

л) бир ишни бирче этегенде, эришивлерде, тарыкълы темаланы арагъа салып ойлашагъанда адамлар булан гъакълашып билмек, къумукъ тилге хас болагъан милли-маданият нормаларын яхшы билмек.

ПРЕДМЕТЛИК ГЪАСИЛЛЕР

- тилни бёлюклерин ва шо бёлюклерде къолланагъан тил оьлчевлени биле.

- тилде къолланагъан морфемаланы, сёз этив ва орфография къадаларын биле.

- тил культурасы булан байлавлу маъмуматланы англай.

- къошма жумлаланы тюрлюлерин (тизилген, иерченли, байлавучсуз) бирбири булан тенглешдирип, оланы гесеклери бир-бирине не йимик алатланы кёмеклиги булан байлангъанны токъташдыра.

- тюрлю-тюрлю байлавучланы кёмеклиги булан этилген къошма жумлаланы (байлавучлу — тизилген ва иерченли къошма жумлалар; байлавучлу — байлавучсуз къошма жумлаланы) танып, токъташдырып бажара;

- тюрлю-тюрлю къошма жумлалар тизип, синтаксис маънадашлардан пайдаланып бажара;

- тизилген къошма жумла тюз тизилгенми яда тюз тизилмегенми, токъташдыра, неге тюз тизилмегенни аян эте;

- тизилген къошма жумланы тизимин, ону маънасын, гесеклени интонация бирлигин англатып бола;

- тизилген къошма жумлаланы синтаксис якъдан ва токътав белгилерине гёре анализ эте;

- тизилген къошма жумлаларда токътав белгилени къоллап бажара;

- иерчен къошма жумлаланы баш ва иерчен гесеклерин айырып, олар бирбирине нечик байлангъанны англатып бола;

- иерчен къошма жумлаланы тюрлюлерин (иерчен иеси, хабарлыкъ, белгилевюч, гьал жумлалар) бир-биринден айырып бола; - бир нече иерчен гесеги булангъы иерченли къошма жумлаланы оланы белгилерине гёре айырып биле, иерчен гесеклени баш гесек булангъы байлавлугъун токъташдырып бола;

- иерченли къошма жумлаланы тизимин ва оланы къолланагъан къайдаларын биле;

- иерченли къошма жумлаланы синтаксис якъдан ва токътав белгилерине гёре чечмек.

- байлавучсуз къошма жумлаланы маъна якъдан тюрлю-тюрлюлерин тизме ва оланы авуз тилде къоллама уйрене, шо жумлаланы арасында синтаксис якъдан маънадашларын гёрсетип бола;

- байлавучсуз къошма жумлаланы тизилеген грамматика къайдаларын, оланы авуз тилде къолланышын биле, оланы синтаксис якъдан ва токътав белгилерине гёре чече;

- байлавучсуз къошма жумлаланы гесеклерини маъна аралыкъларын биле;

- байлавучсуз къошма жумлаларда токътав белгилени (айырымны, тирени, эки бюртюкню ва айырым бюртюкню) къолланышын биле;

- сёйлевде байлавучлу ва байлавучсуз къошма жумлаланы къоллап биле;

- байлавучсуз къошма жумлаланы синтаксис якъдан ва токътав белгилерине гёре чечип бажара;

- тувра ва къыя сёзлени текстден табып, оланы къурулушун, этилеген кююн биле;

- тувра ва къыя сёзлери булангъы жумлаланы маънадаш гысапда къолланывун билмек;

- бирев айтагъан затны башгъа биревге не ёлларда билдирмеге болагъанны биле (тувра сёз ва къыя сёз; тувра сёзню къыя сёзге, къыя сёзню тувра сёзге айландырыв)

- тувра сёзю булангы булангы жумлаларда токътав белгилени салып бажармакъ;
- тувра сёзю кыя сёзге, кыя сёзю тувра сёзге айландырып бажармакъ;
- сёйлейгенде авторну сёзлерин айырып билмек;
- кюмукъ тилни халкъара яшавунда кютеген кюллугъун, кюмукъ халкъ учун тилни агъамиятын, ону гёзеллигин, байлыгын ва чеберлигин англай;
- кюмукъ тилни гъакъында умуми маълуматлар гелтирип бажармакъ, жамиятны яшавунда кюмукъ тилни агъамиятын билмек; кюмукъ тилни оъсюю гъакъында маълуматлар гелтирип бажармакъ;
- кюмукъ адабият тилни ва кюмукъ тилни диалектлери гъакъында умуми ангу бар;
- кюмукъ тилни тюрк тиллени ва дагыстан тиллени арасындагы ерин, кюмукъ тилни рус ва дагыстан тиллер булангы аралыгын англай;
- тизилген къошма жумланы тизимин, ону маънасын, гесеклерини интонация бирлигин англай;
- иерченли къошма жумлаланы баш ва иерчен гесеклерини байлавлугъун, оланы маъна якъдан тюрлюлерин, иерчен гесеклени баш гесек булангы байлавлугъун токъташдырып бажара;
- байлавучсуз къошма жумлаланы тизилеген къайдаларын, оланы авуз тилде къолланышын, токътав белгилерин англай;
- тувра ва кыя сёзлени текстден табып, оланы кюрулушун, этилеген кююн биле;
- бир художникни бир нече суратларына яда бир нече художникни бир темагъа гёре этилген суратларына гёре сочинение язмакъ.

КЛАСЛАГЪА ГЁРЕ ПРЕДМЕТНИ ТЕМАТИКА ПЛАНЛАШДЫРЫВ

Тематика планлашдырылыв йыллагъа гёре берилген, онда темалагъа гёре сагъатлар гёрсетилген. Сагъатланы ва темаланы гезигин муаллим озюню къаравуна гёре алышдыры

№	Тема уроков Дарсны темасы	Часы Сагъа т	Дата	
			По плану	По факту
1	Фонетиканы, графиканы, орфоэпияны гъакъында аслу маълуматлар. Понятие о фонетике, графике, орфоэпии.	1	3.09	
2	Созукъ авазлар ва гъарплар, оланы бёлюклери. Созукъланы къолланышы. Гласные буквы и звуки.	1	10.09	
3	Тутукъ авазлар ва гъарплар, оланы бёлюклери. Тутукъланы къолланышы. Согласные звуки и буквы.	1	17.09	
4	Эки къабат тутукълар. Сёзлердеги авазланы алышыныву ва оланы тюз язылышы. Удвоенные согл. Правописание некот. слов	1	24.09	
5	Фонетика чечив. Фонетический разбор	1	1.10	
6	Сёз - тилни къурулуш материалы. Бир ва кёп маъналы сёзлер. Слово- материал для речевого общения. Однозначные и многозн. слова.	1	8.10	
7	Омонимлер(аваздашлар). Маънадашлар. Къаршыдашлар. Омонимы. Синонимы. Антонимы.	1	15.10	

8	Гъар заман къолланагъан сёзлер.Эсгиленген ва тарихи сёзлер. Архаизмы, историзмы.	1	22.10	
9	Касбулукъ сёзлер. Диалект сёзлер. Гиччи яшланы сёзлери. Профессионализмы. Диалектизмы. Слова детей.	1	29.10	
10	Бирикген сёз тагъымлар. Башгъа тиллерден гелген сёзлер. Фразеологические обороты. Слова, пришедшие с др. языков.	1	12.11	
11	<i>Байлавлу сёйлевню оьсдюрюв. Оьзбашына охулгъан китапгъа рецензия языв.</i>	1	19.11	
12	Тамур. Къошумча. Тюп. Къардаш сёзлер. Корень, суфф.осн.,родств.сл	1	26.11	
13	Морфология.Сёзню гесимлери. Сёз яратыв къайдалар. Тил культурасы	1	3.12	
14	Маъна якъдан атлыкъны бёлюклери. Санав категория Виды существ.Число существ.	1	10.12	
15	Мюлк категорияны формалары. Формы собств. существ.	1	17.12	
16	Атлыкъны гелишлеге гёре тюрлениши. Склонение суц. по падежам.	1	24.12	
17	Атлыкъны хабарлыкъ (сказуемоелик) категориясы Суц. в роли сказуемого.	1	14.01	
18	Тергев диктант.	1	21.01	
19	Сыпатлыкъны гъакъында аслу маълуматлар. Осн.грам. призн. прил.	1	28.01	

20	Даражалы ва даражасыз сыпатлыкълар. Качеств. и относит. прил.	1	4.02	
21	Сыпатлыкълны тюз язылышы. Имя Прилагательное	1	11.02	
22	Санавлукълну гьакълында аслу маълуматлар. Оснонные призн. числ.	1	18.02	
23	Санав, гезик, бълном, жыйылыш, уълюш санавлукъллар. Простой ва къошма санавлукъллар. Количество., порядков., собират., разделительн. числ. Прост. и сложн. числ.	1	25.02	
24	Орунча гьакълында аслу маълуматлар. Понятие о местоимениях.	1	4.03	
25	Бет, сорав, байлавуч, гёрсетив, белгилевчу, инкарлыкъл, мюлк орунчалар. Личные, вопр., относит., указат., определит., неопр., отриц. мест.	1	11.03	
26	Ишликни гьакълында аслу маълуматлар. Понятие о глаголах.	1	18.03	
27	Ишликни барлыкъл ва ёкълукъл формалары. Гёчюм ва къалым ишликлер.	1	8.04	
28	Ишликни даражалары. Залог гл.	1	15.04	
29	Ишликни багълышлары. Накл. гл.	1	22.04	
30	Хабар багълышны заманлары. Времена гл. изъявит. накл.	1	29.04	
31	<i>Байлавлу сёйлевню оьсдюрюв. Протокол,</i>	1	6.05	

	<i>арза, биография язма уьйретив.</i>			
32	Сыпатишлик. Причастие	1	13.05	
33	Тергев диктант.	1	20.05	
34	Такрарлав.Йылны гьасиллери.	1	27.05	

Рекомендуемая литература:

1. Абдуллатипов А.Ю. Формирование исторических форм реализма в кумыкской литературе. Мах-ла издат. ДГУ 1981 г.
2. Аджиев А.М., Къумукъ халкъ авуз яратывчулугъун школада уьйренив. Махачкала Даг.учпедгиз, 1980 г.
3. Алибеков М., Адаты кумыков.
4. Алиев М.С. Зарождение и развитие кумыкской литературы (учебное пособие). Махачкала Дагиздат 1979 г.
5. Алиев М.С., Акаев М.Д. Революциядан алдагъы къумукъ адабият. Махачкала ДГУ 1980 г.
6. Бамматов Б.Гъ. «Орфографический словарь кумыкского языка», изд. Махачкала, 2005 г.
7. Гаджаматов Н.З., Саитов А.М., Сборник диктантов (для 5-11 классов)
8. Жачаев А. I, II, III тома изд. Махачкала, 2001, 2003, 2004 г.г.
9. Журнал «Къарчыгъа», под ред. Алишева Ш.
10. Журнал «Тангчолпан», под ред. Алиев К.
11. «Изложение с комплексным анализом текста» по Безымяной О.
12. Концепция модернизации Российского образования на период до 2010 г.

13. Лебеденко А.А. «Философия сердца в концепции Гуманной Педагогике». Издательский Дом Амонашвили Ш., 2005.
14. Лопатина М., Скребцова М. «Ступени мудрости: 50 уроков о добрых качествах для знаний с детьми младшего и среднего возраста», Лопатина М., Скребцова М. – М: Амрита – Русь, 2005 г. – 384 стр.: (серия «Образование и творчество»).
15. Мучник Б.Р. Культура письменной речи: формирование стилистического мышления – М. 1994 г.
16. Оьлмесов Н.Х., Методика кумыкского языка.
17. Оьлмесов Н.Х., Гаджамато Н.З., Внеклассное чтение.
18. Пословицы и поговорки. Сост. Абдурахманов А.К.
19. Саидов А.М., Проблемы и перспективы развития кумыкско-русского двуязычия. (Типология и функционирования).
20. Фольклер «Къумукъ халкъ ёмакълары», изд. Махачкала, 1989 г. Составители: Магомедович А.С., Магомедович А.А.
21. Фольклор кумыкского языка. Сост. Гаджиев А.М.
22. Шихамедовна С.Гь. «Кумыки». изд. Махачкала, 1961 г.
23. Школьные учебники для 5-11 классов. Изд. Махачкала, НИИ педагогики.